

WPLYW RODZINY NA ROZWÓJ DZIECKA

Drodzy Rodzice i Opiekunowie!

Zachęcamy Was do wzbudzenia w sobie refleksji nad sztuką wychowania. Mamy nadzieję, że poniższe informacje pozytywnie wpłyną na funkcjonowanie Waszej rodziny.

Rodzina jako podstawowa komórka życia społecznego jest pierwszym i najważniejszym środowiskiem wychowawczym dziecka. W niej to właśnie zdobywa dziecko pierwsze doświadczenia, doznaje pierwszych odczuć emocjonalnych, przyswaja sobie obowiązujące wzorce i zasady współżycia, a także utożsamia się ze swoim najbliższym otoczeniem, szukając w nim miejsca dla siebie. Urodzenie się w określonej rodzinie wyznacza nie tylko punkt startu w zakresie dalszej życiowej drogi, lecz do pewnego stopnia określa także szansę realizacji przyszłych celów życiowych.

Troskliwi rodzice starają się nie tylko zaspokoić aktualne potrzeby dziecka i uczynić zeń „poprawnego” członka rodziny, ale starają się również umożliwić mu przyswojenie umiejętności, niezbędnych do pełnienia określonych ról w społeczeństwie.

Zdarza się jednak, że rodzice nie wypełniają należycie swych obowiązków opiekuńczo-wychowawczych wobec dziecka. W takiej sytuacji zostaje zaburzony jego rozwój i prawidłowe funkcjonowanie w relacjach z innymi. W przypadku nie spełnienia przez rodzinę podstawowych zadań staje się ona środowiskiem dysfunkcyjnym.

Wśród czynników rodziny znacząco wpływających na rozwój dziecka wyróżnia się:

- sytuacja społeczno- ekonomiczna,
- struktura rodziny,
- opieka, kontrola i znajomość życia dziecka,
- wydarzenia traumatyczne,
- postawy rodzicielskie, style wychowania

Postawy wychowawcze rodziców są jednym z istotnych czynników wpływających na osobowość dziecka.

Wśród postaw pozytywnych wyróżnia się:

- **Akceptacja dziecka-** to przyjmowanie go takim, jakim jest, zrozumienie a jego radościami i problemami. Taka postawa daje poczucie akceptacji, zadowolenia i bezpieczeństwa dziecku.
- **Postawa współdziałania z dzieckiem-** przejawia się w gotowości rodziców do czynnego uczestniczenia w wspólnych zabawach, pracach oraz angażowaniu go w sprawy rodziców i domu. Nie oznacza to kontroli, ale pomoc rodziców w każdej sprawie. Taka postawa umożliwia nawiązanie kontaktu z dzieckiem poprzez wspólne wykonywanie czynności oraz wzajemną wymianę zdań i obserwacji.

- **Przyznanie dziecku rozumnej swobody.** Ten rodzaj postawy nie oznacza liberalizmu w wychowaniu, ale daje potomkowi odpowiednio dostosowaną do jego wieku i możliwości swobodę działania, ograniczoną rozsądnymi wymaganiami i obowiązkami. Sprzyja to rozwojowi samodzielności i zaradności życiowej młodego człowieka. Rodzic jednak nie traci autorytetu, jedynie rozwija świadomą więź psychiczną, dąży do unikania zagrożeń fizycznych i emocjonalnych urazów.
- **Uznanie praw dziecka** charakteryzujące się demokratycznym stylem wychowania. Rodzic traktując dziecko partnersko pozwala mu podejmować decyzje na własną odpowiedzialność i możliwości, przez co okazuje szacunek do jego indywidualności. Traktując dziecko jako pełnoprawnego członka rodziny w delikatny sposób ingeruje w jego działanie przez wyjaśnianie, tłumaczenie, sugerowanie, co przyczynia się do zrozumienia oczekiwań rodziców odpowiednio do jego możliwości.

Do negatywnych postaw przejawianych przez rodziców należy:

- **Postawa odrzucająca**, jako przeciwieństwo akceptującej, charakteryzuje się nadmiernym dystansem uczuciowym i dominacją rodziców. Rodzice przejawiają postawę braku zainteresowania osobą dziecka, żywią wobec niego uczucie rozczarowania, odczuwają je jako ciężar, niewygodę ograniczającą ich swobodę. Często demonstrują dezaprobatę, krytykują dziecko, nie dopuszczają do głosu, nie interesują się jego potrzebami, stosują surowe kary oraz zastraszanie.
- **Unikanie**, cechujące się całkowitym brakiem kontaktu z dzieckiem lub ograniczaniem go do minimum, ignorowaniem, niedbałością, obojętnością na niebezpieczeństwa. W mniej skrajnych przypadkach dziecko ma dobre warunki domowe, czasem nawet rodzice przesadnie dbają o jego wygląd zewnętrzny. Jednakże unikają kontaktów emocjonalnych z dzieckiem, cechuje ich chłód uczuciowy.
- **Nadmierne ochranianie dziecka.** Rodziców preferujących tę postawę cechuje nadmierna kontrola działania dziecka oraz ingerowanie we wszystkie jego sprawy. Przy postawach nadmiernie chroniących dziecko traktowane jest bezkrytycznie, przesadnie opiekuńczo, utrudnia się jemu możliwość samodzielnego rozwiązywania trudności, izoluje od rówieśników, od społeczeństwa, ogranicza swobodę. Ten typ postawy może spowodować zahamowanie rozwoju samodzielności i utrudnienie procesu socjalizacji.
- **Postawa nadmiernie wymagająca** (zmuszająca, korygująca). Nie licząc się z indywidualnymi cechami i możliwościami narzucają mu wysokie wymagania. Dziecko w zasadzie nie ma swobody działania, a wygórowane wymagania i żądanie ciągłych sukcesów, obwarowane jest określonym systemem sankcji stosowanych bardzo konsekwentnie. Narzucany autorytet przez rodziców nie pozwala podejmować samodzielnych decyzji, ogranicza aktywność, stosuje sztywne reguły dążące do przyspieszenia osiągnięć. Rodzice w sposób krytyczny opiniują poczynania dziecka. Ten typ postawy

rodzicielskiej tłumi wszelką indywidualność dziecka, prowadzi może do depresji i stanów lękowych.

W literaturze psychologicznej wyróżnia się kilka zasadniczych stylów wychowania :

- **Autokratyczny** styl wychowania najczęściej występuje w rodzinach patriarchalnych. Opiera się na wyniesionych wzorcach posłuszeństwa, gdzie rodzice wychodzą z założenia, że mają rację stosując konsekwentnie system kar i nagród. Sądzą, że kara oraz surowe i rygorystyczne wychowanie przynosi lepsze efekty niż chwalenie dziecka. Wychowanie w stylu autokratycznym różni się będzie w zależności od nasilenia dyrektywności, a przede wszystkim w zależności od tego, czy rodzice okazują dziecku miłość, czy też nie.
Tak więc łagodny styl autokratyczny przy postawach miłości może być korzystny, zwłaszcza w wychowaniu małych dzieci, podczas, gdy surowy styl autokratyczny może skutkować negatywnymi postawami dzieci.
Preferowanie autokracji przez rodziców może prowadzić do wytwarzania się dużego dystansu między nimi a dzieckiem, tłamsić indywidualność potomka. Dystans między rodzicami a dziećmi przyczynia się do ciągłego strofowania i zmuszania do posłuszeństwa, przez co uzyskanie pomocy przy rozwiązywaniu problemów staje się niemożliwe. Dzieci, których rodzice przejawiają autokrację często bardzo podobnie zachowują się wobec słabszych rówieśników, bądź młodszych kolegów, lub też na odwrót: są zastraszone i uległe.
- **Liberalny styl wychowania** polega na pozostawieniu dziecku całkowitej swobody. Rodzice nie hamują jego aktywności i spełniają wszystkie jego zachcianki. Uważają, że włączać się w sprawy dziecka należy tylko wtedy, gdy ono samo zażąda co w konsekwencji przyczynia się do przedwczesnej samodzielności i nie liczenia się z nikim.
M. Ryś wprowadza tutaj rozróżnienie na styl liberalny kochający i niekochający. Styl liberalny kochający wypływa z określonych postaw rodziców, którzy uważają, że dzieciom nie należy przekazywać postaw wobec określonych wartości, a dziecko samo dokona kiedyś wyborów tych wartości, które uzna za korzystne. Natomiast styl liberalny niekochający wyrasta z postaw obojętnych wobec dziecka, z zapracowania rodziców. Ich relacje z dzieckiem cechuje daleko idący dystans, a duży zakres swobody jest wynikiem braku zainteresowania sprawami dziecka.
Skutkiem wychowania dziecka przez rodziców stosujących styl liberalny jest brak przystosowania się w grupie rówieśniczej i nie radzenie sobie w trudnych sytuacjach życiowych i przy napotkanych przeszkodach. Liberalizm rodziców przyczynia się również do tego, że dziecko czuje się opuszczone, zaniedbane. Często także nieposłuszeństwem próbuje zwrócić na siebie uwagę. Często szuka aprobaty poza rodziną, głównie w grupach przestępczych mających kolizję z prawem.
- **Okazjonalny styl wychowania** cechuje brak określenia zasad postępowania, charakteryzuje go zmienność i przypadkowość oddziaływań na dziecko.

Działalność wychowawcza rodziców jest z reguły okazjonalna, spowodowana konkretnym wydarzeniem zmuszającym ich do działań tylko doraźnych. Takie wychowanie prowadzi do zachwiania poczucia bezpieczeństwa, braku szacunku do rodziców, agresji wobec rówieśników, uczy je interesowności.

- **Niekonsekwentny styl wychowania** charakteryzuje się zmiennością i przypadkowością oddziaływań wychowawczych. Rodziców cechuje zmienność nastrojów, objawiająca się na przemian łagodnością to surowością w ocenie takiego samego zachowania dziecka. W takich okolicznościach dziecko jest wciąż niepewne, a jego poczucie bezpieczeństwa zagrożone. W związku z powyższym dziecko nie może przewidzieć reakcji rodziców, nie jest w stanie przyswoić sobie odpowiednich mierników dotyczących ocen moralnych.
- **Demokratyczny styl wychowania** jest najkorzystniejszym z dotychczas prezentowanych dla rozwoju dziecka, ważnym szczególnie w przypadku wychowywania dorastającego dziecka. Dziecko traktowane jest jako pełnoprawny członek rodziny, który może liczyć na okazywanie pomocy w rozwiązywaniu kłopotów, w wypełnianiu obowiązków domowych, które nie są narzucane, ale przyjmowane w sposób dobrowolny. Styl ten uczy wzajemnego szacunku, wspólnego wspierania się i współdziałania, poszanowania pracy, a w razie porażek służenia radą lub pomocą. Dzięki temu więź emocjonalna z rodzicami jest bardzo silna, przeważa w niej uczucie pozytywne (życzliwość, sympatia, wzajemne zaufanie), co sprzyja rozwojowi indywidualności i samodzielności młodego człowieka.

Silna więź, która łączy rodzinę, stanowi źródło oparcia w trudnych chwilach!